

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

שער
שלישי

קובץ
שלשלת האור

היכל
תשיעי

לקוטי שיחות

בתרגום חפשי ללשון הקודש

על פרשיות השבוע, חגים ומועדים

•

מכבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל

זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

ויחי

(חלק טו שיחה ה)

יוצא לאור על ידי מערכת

"אוצר החסידים"

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות שמונים וארבע לבריאה

מחזור הראשון של לימוד הלקוטי שיחות
שבוע פרשת ויחי, יבי"ח טבת, ה'תשפ"ד (א)

LIKKUTEI SICHOT
TARGUM L'LOSHON HAKODESH

Copyright © 2023
by

KEHOT PUBLICATION SOCIETY
770 Eastern Parkway / Brooklyn, New York 11213
(718) 774-4000 / FAX (718) 774-2718
editor@kehot.com / www.kehot.org

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without prior permission from the copyright holder.

The Kehot logo is a registered trademark of Merkos L'Inyonei Chinuch.

For dedications of the weekly Sichos, please contact us at: dedications@kehot.com

ויחי ה

והטעם שקבע רש"י ג' פירושים אלו בסדר זה – מובן בפשטות: תחילה הביא את הפירוש „כפשוטו“; לאחריו – מדרש אשר „מתיישב על הלשון“ עכ"פ [„אשר כריתי לי“ – שקניתי לעצמי]; ואחר זאת – מדרש שאינו „מתיישב על הלשון“⁵, דלפי דרך הפשט אין לומר⁶ ש„אשר כריתי לי“ הוא לשון כרי.

[ובפרט מובן הסדר אי ניםא⁷ שהפירוש „ועוד מדרשו לשון כרי כו“ אינו פירוש בפני עצמו, כי אם „ועוד“ – תוספת טעם והסברה ל„מדרשו כו“ המתיישב – פירוש הב' („אשר כריתי“ „כמו אשר קניתי“)⁸ – שהטעם שנקט הכתוב כאן לשון „כריתי“ (ולא כרגיל

א. בפירושו על הפסוק „אבי השביעיני לאמר גו' בקברי אשר כריתי לי בארץ כנען שמה תקברני“, העתיק רש"י מן הכתוב את התיבות „אשר כריתי לי“ והביא ג' פירושים: (א) כפשוטו וכו' (חפתי)². (ב) ומדרשו³ עוד מתיישב על הלשון³ כמו אשר קניתי וכו'. (ג) ועוד מדרשו⁴ ל' כרי דגור שנטל יעקב כל כסף וזהב כו' ועשה אותו כרי ואמר לעשו טול זה כו'⁴.

(1) פרשתנו נ, ה.

(2) וכ"ה בתיב"ע כאן: דחפתי לי. רב"ע כאן (וברמב"ן מט, לא: בקברי אשר כריתי לי שכבר כרה לו הקבר להחזיק בו). רד"ק (בספר השרשים) שרש כרה.

(3) מקורו מר"ה כו, א. וראה גם סוטה יג, א. וש"נ. וכ"פ ברד"ק שם בשם י"מ. וראה לקמן הערה 44. ובת"א באופן אחר: בקברי די אתקינת לי. – בכמה דפוסים איתא בסוף פ"ז זה – בחצני"ג – „ב"ר“ אבל כמדובר כ"פ רוב מ"מ אלה (ואולי – כולם) הם הוספות (הבחור הזעזער?) ולא תמיד מכוונות.

(3*) כ"ה בדפוסים רש"י (כולל דפוס ראשון ושני), ובכ"כ כת"י רש"י. ובא' מכת"י רש"י (ה"א רמב): ד"א אמר ר' עקיבא כשהלכתי לכרכי הים כו'.

(4) בכת"י רש"י הנ"ל: „ומדרשו לשון כרי כמו שמפורש למעלה“ ותו לא (וכוונתו בפשטות לפרש"י ויגש ממ, ו. וראה לקמן הערה 50).

(4*) ראה תנחומא פרשתנו ו. ובב"ר (פ"ק, ה) מסיים „הכרתי עליי“ וראה בהנסמן שם. ובשמו"ר (פלא, יז) מסיים „כרי של דנרין“.

בתנחומא שם: כשמת יצחק כו' מה עשה הביא כל 1900 וזהבו. ועד"ז בשמו"ר שם. ובפסיקתא רבתי (פ' א'), „כל זהב שסיגל מימיו וכל ממון שהי' לו“. אבל בתנחומא באבער וישלח (יא): כיון שהעבירו בניו וצאנו לא"י עמד ומכר כל

מה שהביא בידו מחוצה לארץ כו' אמר לעשו כו'. ולהעיר מפרש"י סוטה שם ד"ה זנינתי „כשמכרת הבכורה“.

(5) להעיר מפרש"י בראשית ג, ח: ואני לא באתי כו' ולאגדה המיישבת דברי המקרא דבר דבור על אופניו. אבל כאן: מתיישב על הלשון.

(5*) להעיר דע"פ כת"י רש"י הנ"ל (הערה 3*) רק הפירוש (ג'), „לשון כרי כו“ הוא „ומדרשו“, משא"כ פ"י הב' אינו דרש כ"א „ד"א“ בפשוטו.

(6) וראה לקמן הערה 50.

(7) וכן משמע קצת מב"ר שם (אשר לקחתי לי אין כתיב כאן. וראה פ"י מהרז"ו שם). ובשמו"ר שם (קניתי אין כתיב כאן). וראה מדרש הגדול ובחיי כאן.

(8) וכן משמע מלשונו „ועוד מדרשו“ – שאינו לשון הרגיל כ"כ ברש"י. וראה פרש"י וישב (לז, ב): ועוד נדרש בו.

ועוד י"ל, דלפרש"י גם פ"י הב', „ומדרשו“ (אינו שולל פ"י „כפשוטו“ שהוא ענין חפירה, אלא) מוסיף על פ"י הא'. ועפ"ז יומתק לשון „ומדרשו עוד כו“ וראה לעיל הערה 3*.

– „קניתי” או „לקחתי”), הוא לפי שכאן נוגע „לשון כרי”, לרמז שהקנין הי' באופן ש„נטל יעקב כל כסף וזהב כו” („כריתי”).

אמנם צריך להבין:

(א) מדוע לא הסתפק רש”י בפירוש „כפשוטו” והביא פירוש שני ע”פ „מדרשו”? (ואם „ועוד מדרשו” הוא פירוש שלישי, נמצא ש)אף לא הסתפק ב„מדרשו” שעכ”פ „מתיישב על הלשון”, אלא הביא פירוש (שלישי) לפי מדרשו, הרחוק עוד יותר מדרך הפשט, לפי שאינו „מתיישב על הלשון”?

(ב) מפני מה הפירוש הב' „ש, אשר כריתי” הוא „כמו אשר קניתי”) הוא „מדרשו” – הלא מצינו בכתובים שתיבה משורש „כירה” מתפרשת בפשטות כלשון קני': בפ' דברים – „מים תכרו מאתם בכסף גו”, ופירש רש”י „תכרו, לשון מקח כו”; וכמו כן בהושע¹⁰ „ואכרה לי בחמשה עשר כסף”, דפירש רש”י שזהו „לשון סחורה כו”.

וביותר תמוה: בב' המקומות הנ"ל שפירש בהם רש”י כך בפשטות (שהרי לא כתב שזהו לפי „מדרשו”), הביא ראי' דוקא מהפסוק דידן [אשר כריתי לי], שבו כתב שזהו מדרשו!¹¹

(ג) גם אלמלא היתה כל ראי' מהפסוקים הנ"ל ש„כריתי” הוא לשון מקח וסחורה, הרי מאחר שהביא רש”י הוכחה לזה מ„אמר ר' עקיבא . . כירה”,

נמצא שאין זה דרש, אלא פשוטו של מקרא – כדמצינו לעיל, שעל הפסוק¹² „במאה קשיטה” כתב רש”י „קשיטה מעה אמר ר' עקיבא כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למעה קשיטה”, ולא כתב שפירוש זה הוא לפי „מדרשו”; וכן לקמן (בפ' בא¹³ ופ' ואתחנן¹⁴), פירש רש”י תיבת „טוטפות” – „טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים”, ולא כתב שזהו „מדרשו”.

וחזינו, דכיון שישנה הוכחה לפירוש תיבה בתורה מלשון ב„כרכי הים” (או „בכתפי” וכו')¹⁵ הרי זה (לפי פירוש רש”י) נכון על דרך הפשט – ומפני מה כינה זאת רש”י כאן „מדרשו”?

ב. גם צריך להבין כמה דיוקים בלשון רש”י גופא:

(א) מדוע העתיק נדיבור המתחיל גם התיבות „אשר . . לי” – אף שלכאורה אינו מפרש אלא תיבת „כריתי”¹⁶.

(ב) על הפירוש הראשון הביא רש”י ראי' „כמו כי יכרה איש”¹⁷. ואינו מובן: (א) מדוע לא הביא ראי' מפסוק קודם¹⁸ „ויכרו שם עבדי יצחק באר”? (ב) מפני מה העתיק גם תיבת „כי

12) וישלח לג, יט.

13) יג, טז.

14) ו, ח.

15) ראה של”ה תט, ב. הובא באוה”ת ואתחנן

ע' שכז.

16) ועי' פרש”י וישלח שם שמביא רק תיבת

„קשיטה”.

17) משפטים כא, לג. וכ”ה בראב”ע כאן.

18) תולדות כו, כה. וראה ראב”ע שם.

9) ב, ו.

10) ג, ב.

11) וראה לקמן סעיף ב' קושיא ד' ובהערה

20.

יכרה) איש^{18*}, שאינה מוסיפה בהסברת הראי' [דממה נפשך: אם כדי לרמז לאיזה פסוק כוונתו, תיבת "איש" אינה נחוצה (שכן לא מצינו לשון "כי יכרה" אלא בפסוק זה); ואם לשם הסברה שכרי' שם פירושה חפירה, לא די בתיבת "איש" והוה לי' להביא גם תיבת "בור" שלאחרי].

ג) בפירוש הב' כתב רש"י, כמו אשר קניתי" – ולכאורה ממה נפשך: אם כוונתו לפרש רק תיבת "כריתי", הי' לו לקצר ולומר "כמו קניתי" (ללא "אשר"); ואם כתב כן בהתאם לכל המשך הלשון – "אשר כריתי לי" – הוה לי' להוסיף גם תיבת "לי" (כמו אשר קניתי לי)¹⁹?

ג. והביאור בכל זה:

כוונת רש"י בדבריו אינה רק לפרש תיבת "כריתי", אלא גם ליישב מפני מה הוצרך הכתוב מעיקרא להוסיף התיבות "אשר כריתי לי", דלכאורה, דיו שיאמר, **בַּקְבְּרִי** אשר בארץ כנען שמה תקברני" (שכן בלשון "בַּקְבְּרִי" (קברו של יעקב) כבר מבואר הטעם לרצון יעקב אשר "שמה תקברני").

ד) מפני מה הביא רש"י ראי' ש"כריתי" הוא, כמו אשר קניתי" ממה ש"אמר ר' עקיבא כשהלכתי כו" – ולא ממקראות מפורשים (כנ"ל סעיף א' קושיא ב') כבפירוש הא'²⁰?

ובהכרח לומר, שבהוספה "אשר כריתי לי" היתה כוונתו לענין מיוחד בשייכות קבר זה ליעקב, שמפני זה חשוב הוא בעיניו ביותר, ולכן צוה "שמה תקברני".

ד) מפני מה הביא רש"י ראי' ש"כריתי" הוא, כמו אשר קניתי" ממה ש"אמר ר' עקיבא כשהלכתי כו" – ולא ממקראות מפורשים (כנ"ל סעיף א' קושיא ב') כבפירוש הא'²⁰?

כלומר: מאחר שיעקב ויוסף ידעו שרצונו של פרעה הוא שיעקב יקבר במצרים²¹ [ולכן לא סמך יעקב על דברי יוסף²², "אנכי אעשה כדברך", והוכרח להשביע את יוסף²³ – כפי שביארו המפרשים²⁴, כדי שעי"ז גופא

(18*) כ"ה ברוב הדפוסים, כולל דפוס א' וב', וכו"כ כתי"רש"י. ובכמה כתי"רש"י (כולל הנ"ל הערה 3*) מוסיף עוד ומביא גם התיבה שלאחרי "בור". וראה לקמן בפנים.

(19) דהרי "אשר קניתי" שבפרש"י אינה דוגמא מלשון הכתוב (בירמי' יג, ד "אשר קניתי" וברות ד, י"ד "קניתי לי") כ"א פ"י "כריתי" דכתוב זה.

(20) בפרש"י סוטה שם ד"ה ואין כירה: "כמו ואכרה לי בחמשה עשר כסף", ובחדא"ג שם: דעיקר הראי' הוא מכרכי הים אלא שרש"י בא לומר כאן דלא תימא שהיא מלה זרה כו'.

אבל קשה לפרש עדי"ז בפרש"י עה"ת, כי במקום שרש"י מביא ראי' לפירושו מדחז"ל ולא מקרא, כותב, "לא מצאתי לו חבר" וכיו"ב. ובנדוד"ד הרי נאמר עוד ב' פעמים כנ"ל (בפ' דברים ובהושע). ובאם כוונתו לשלול שלא תימא

שהיא מלה זרה הרי אדרבה דוקא אז הי' מביא הפסוקים וכותב, ומצאתי לו חבר כו'.

(21) וכפרש"י לפנ"ז (פרשתנו מז, כט): "ושלא יעשוני מצרים ע"א". והרי "מכיון שבא יעקב למצרים באה ברכה לרגליו והתחילו לזרוע וכלה הרעב" (פרש"י ויגש מז, ט).

(22) פרשתנו מז, ל.

(23) שם, לא. וראה שם, כט.

(24) ראה רמב"ן וכלי יקר (שם, לא). ועוד.

שהוסיף שם הכתוב תיבת „איש” ולא אמר בסתם „או כי יכרה בור”²⁹, משמע³⁰, ש„כי יכרה” הוא דבר שהאדם מכניס בו טירחא והשתדלות יתרה ד„איש”³¹, גדול בשנים³² – ומזה מובן גם בנדון דידן, דמאחר ש„כרית” נעשה מתוך טרחא מיוחדת³³ של יעקב³⁴, הרי זה מעורר רגש של חשיבות גדולה³⁵.

ד. אלא שעל פירוש זה כמה קושיות, ומהן:

(א) בתוכן הענין³⁶: מערת המכפלה היא בארץ ישראל, וכי”ז השנים האחרונות לחייו ה” יעקב במצרים, ולפי זה חפר את הקבר יותר מ”ז שנה

יוכל לפעול על פרעה], ומפני זה אמר יוסף לפרעה „אבי השביעני לאמר”, בהדגישו בזה עד כמה ה” הדבר נוגע ליעקב – הנה מובן שבשעת מעשה אמר גם את טעם הדבר (שיתקבל גם אצל פרעה)²⁵ שנוגע לו כל כך להקבר בארץ כנען²⁶.

ועל כך הביא רש”י את הפירוש הא’ – „כפשוטו”, ש„כרית” פירוש חפתי. והיינו, דמאחר שהוא בעצמו טרח לחפור קבר זה, מובן שהיתה לו חשיבות מיוחדת בעיניו²⁷.

ועפ”ז מובן מפני מה הביא רש”י ראייתו דוקא מן הפסוק „כי יכרה (והעתיק גם את תיבת) איש”²⁸: מזה

(25) וראה לקמן הערה 49.

(26) ובפרט שבדברי יעקב ליוסף וגם בדברי להשבטים לא נאמר זה בקרא, ורק „וקברתני בקבורתם” (של אבות) – (שם, ל), „קברו אותי אל אבותי” (מט, כט) – שג”ז לכאורה טעם מספיק לפרעה (ראה רמב”ן ח”ש כג, ד: ה” המנהג להיות להם בתי קברות איש לבית אבותיו), ומזה שיוסף לא אמר דברי אביו שבקרא לפניו ואמר ענין אחר*, „אשר כריתי לי” מובן, שבזה טעם חזק יותר שיקבלו פרעה.

(27) ועפ”ז יומתק זה שכתב רש”י „כפשוטו” ולא מפורש „חפתי” – כי אין כוונתו (רק) לפרש תיבת „כרית” (שפ” חפתי), כ”א (גם) תוכן הכתוב „אשר כריתי לי” שהוא כפשוטו – שיעקב בעצמו טרח וכרה הקבר „כמו כי יכרה איש” (כדלקמן בפנים ובהערה הבאה).

(28) ולהעיר דכירושלמי ב”ק (פ”ה ה”ו): אין לי אלא בשחפר לקח ירש ניתן לו במתנה מנין שנאמר או יכרה איש בור. וי”מ שהוא מצד הלשון „יכרה” לשון מכירה וכו’ (ראה פ” ר”א

פולדא. תו”ת משפטים שם.) ועי”פ הנ”ל יומתק ביותר המבואר בפנים, שכוונת רש”י הוא לא (רק) לתיבת „יכרה”.

(29) דהרי נאמר לפניו, „וכי יפתח איש בור”.
(30) להעיר מפרש”י שמותו ב, יד. פרש”י נח ט, ב.

(31) שאין הכוונה שרק באופן זה (איש) חייב – אלא שדבר הכתוב בהווה, כפ”י רש”י בכמה כתובים בפ’ משפטים.

(32) וגם „יפתח איש” יל”פ – שקשור בהשתדלות בכח. או שבפעם הא’ הוא למיעוטי קטן. ולהעיר מב”ק נא, א.

(33) להעיר מתנחומא (באבער) תולדות ז, אגדת בראשית פ”מ: מנין שה” יצחק גבור בכח ראה כמה בורות חפר כו’.

(34) עפ”ז יומתק ביותר מה שלא הביא הכתוב שבפ’ תולדות: ויכרו שם עבדי יצחק גו’.

(35) משא”כ ברמב”ן הנ”ל (הערה 2), ההדגשה בהחפירה היא „להחזיק בו”.

(36) אבל אין להקשות: מכיון שה” מערה ומוכן לבית הקברות למה הוצרך יעקב לחפור קבר – כי י”ל שצריך לעשות חלל לכל קבר בפ”ע (ע”ד ב”ב ק, ב במשנה).

(* אף שמוכן שג”ז אמר יעקב אלא שאינו מפורש בכתוב, כמו שמצינו בכ”מ.

[ומה שרש"י מכנה זאת „מדרשו“ אין זה מצד „לשון (הכתוב)“, כי אם מצד תוכנו, כדלקמן]. ועוד ועיקר – פירוש זה מדגיש את חשיבות הקבר אצל יעקב – אשר קנייתו, היינו, לא „ירשתי“ (בדרך ממילא), או „לקחתי“ בתור ירושה מ„אבותי“, אלא שילמתי תמורתו⁴⁰, וכפי שנתבאר לעיל – גבי קניית אברהם במערת המכפלה^{40*} (ועד“ז בקניית יעקב⁴¹), הרי זה – בכסף מלא (חורפן).

ה. ויובן זה בהקדים ביאור הראי' שהביא רש"י על הפירוש „אשר כריתתי“ „כמו אשר קנית“ – מ„אמר ר' עקיבא כשהלכתי כו' היו קורין למכירה כירה“. דלכאורה הרי זו ראי' לסתור: כוונת רש"י כאן הרי היא לפרש „כריתתי“ – „קנייתתי“, ואילו ר' עקיבא אומר ש„כירה“ פירושה „מכירה“?

והביאור בזה: ממאמר ר' עקיבא „היו קורין למכירה כירה“ כוונת רש"י להוכיח ש„כריתתי“ אין פירושו „לקחתי“ – לקיחה בעלמא, אלא חילוף ושינוי הרשות של ממון הלוקח וקרקע הקבר דהמוכר⁴² או להפך^{42*} – ולכן „כריתתי“

קודם פטירתו – דבר שאינו מתקבל³⁷ על הדעת³⁸.

(ב) מדוע „כריתתי“ – יעקב עצמו – ולא ע"י עבדיו וכו'³⁹? אף שבדוחק יש לומר ש„כריתתי“ – משמע (גם) ע"י עבדיו^{39*}.

(ג) בלשון הכתוב: לפי פירוש זה, תיבת „לי“ מיותרת לכאורה – יכול ה' להכתב „אשר כריתתי“ ומאליו ה' מובן דהיינו „לי“ – „בשבילי“?

ולכן הביא רש"י פירוש שני: „ומדרשו“ . . . אשר קניתי אמר ר' עקיבא כו'„ דפירוש זה (אף שהוא „מדרשו“ ולא „פשוטו“, כדלקמן, הרי הוא) „מתיישב על הלשון“ – הן לשון „כריתתי“ והן הצורך בתיבת „לי“

(37) להעיר מרד"ק שם „כי יתכן שיעקב איבנו כו' כרה וחפר קברו בחייו“.

(38) בפרש"י תולדות (כו, ב) „אם מגיע אדם לפרק אבותיו ידאג חמש שנים לפניהם וחמש לאחריו כן כו' שמא לפרק אמי כו'„ ולפי"ז כשהי' יעקב בן קיח שנה עד קיח שנה (קודם בואו למצרים שהי' בן קל שנה ויגש מז, ט) יתכן שדאג

[כי לפרש"י היתה רבקה בת כג שנה (בערך) כשמתה, שהרי כשהי' יעקב בדרך מבית לבן הוגד לו על אמו שמתה (פרש"י וישלח לה, ח), והי' צט שנה בערך אחר לידת יעקב (ראה רש"י ס"פ תולדות), ורבקה היתה בת כג שנה כשנולד יעקב (ראה פרש"י תולדות כה, כ. שם כו)]

וחפר קבר – אבל דאגה אינה שייכת לכאורה לחפירת קבר.

ועוד ועיקר: לדעת יעקב הי' צ"ל שני חייו – כשני חיי אבותיו (ויגש מז, ט) – ק"פ, ועכ"פ קע"ה שנה.

(39) ראה תנחומא שם, וכי חופר קברות הי' יעקב“.

(39*) להעיר מוירא (כא, ל) „חפרתי את הבאר“ ומפורש בתולדות (כו, טו) „הבארות אשר חפרו עבדי אבי“.

(40) משא"כ ברד"ק שם (להפי' י"מ ש„אשר כריתתי“ הוא ענין קנין): ואע"פ שאברהם קנה אותו הרי הוא כאילו קנהו.

(40*) חיי שרה כג, ט. טז. ובפרש"י.

(41) וישלח לג, יט. ובפרש"י. וראה לקו"ש חכ"ה ע' 182.

(42) ועפ"ז מובן גם פרש"י בדברים שם שכתב „לשון מקח“ סתם וכן בהושע „לשון סחורה“, ואין מדגיש שהוא לקיחה.

(42*) להעיר אשר „כריתתי“ כפשוטו – הוא ע"י שהעפר משנה מקומו ועושה שנים: בוד בקרקע וכר' ע"ג הקרקע.

ולכן אין רש"י יכול להביא ראייתו מן הפסוקים בפ' דברים ומהושע – כי שם יש מקום לפרש באופן של ראי' לסתור: כיון שהכתוב מוסיף (תכרו מאתם) בכסף, (ואכרה לי) בחמשה עשר כסף, משמע שכרי' בפני עצמה משמע לקיחה בלבד (ללא תשלום).

ו. אלא שלפי זה עדיין קשה:

(א) הקושיא הנ"ל (דלעיל ס"ג): למאי נפקא מינה סיפור הדברים שזהו קבר „אשר כריתי לי” – „אשר קניתי” (ע"י קנייתו בכסף)? איזו חשיבות מיוחדת נמצאת בהא ד„קניתי”, עד שזה הדבר שישכנע את פרעה בנחיצות ד„שמה תקברני”? ודוחק גדול לסמוך על כך שכיון שמצינו בב' הקניות

משא"כ בדברים****: (א) אין נוגע המאמר דר"ה דוקא שבא „לפרוש” אשר כריתי לי” (ב) אין פירוש אחר וצריך להגדיל שמוש התיבה בפ"י זה – „שכן בכרכי הים קורין”, ולא להמעיטו – „כשהלכתי (פעם) לכרכי הים היו קורין כו”.

[ולהעיר מת"א לדברים שם (ברוב הנוסחאות): „תכרון מנהון”. ולפי"י י"ל (ובפרט שמשנה מתרגומו בתחילת הכתוב „תחבונן מנהון”) שפירושו מלשון חפירה [וכדמוכח גם מזה שבתולדות (כו, כה) ת"א „וכרו”. וכן במשפטים שם „יכרה”] שיכרו המים בקרקע שלהם (וכ"פ בש"ך עה"ט דברים שם – אבל לא ע"ד הפשט). אבל דוחק גדול הוא, דנוסף ע"י דלשון „מאתם” אינו מתיישב עפ"י, י"ל שהתרגום משנה כיון שהכתוב משנה – „תשברו” (ואח"כ) „תכרו”. ואכ"מ].

וראה לקמן הערה 46, 47.

יהוצדק הובא גם בחולין (צב, א), ושם: אין כירה אלא לשון מכירה שנאמר בקברי אשר כריתי לי. וא"כ מובן שאין רש"י מביא כאן שהרי ר"י מביא ראי' מכתוב זה. וראה חזא"ג דלעיל הערה 20. ****) או י"ל שלאחר שכבר הביא בפרשתנו „אר"ע כו” כתב שם בקיצור „שכן כו”.

יכול להיות במשמע הן קניתי והן מכרתי⁴³.

ועפ"ז מובן הטעם שהוצרך הכתוב להדגיש „כריתי לי” – דמאחר שתיבת „כריתי” לחוד אין פירושה דוקא „קניתי”, אלא חילוף ושינוי רשות, צריך הכתוב להוסיף ש„כריתי” דידן (דהקבר) הי' „לי”, דהיינו „קניתי” [משא"כ בפירוש רש"י, שנקט לשון „קניתי”, הוספת תיבת „לי” מיותרת]⁴⁴.

(43) להעיר מפרש"י מקץ (מא, נו), „שבר לשון מכר ול' קנין”.

(44) וע"פ הנ"ל יובן מה שהביא רש"י המאמר דר"ה „אר"ע” כשהלכתי לכרכי הים היו קורין כו” ולא דסוטה שם מאמר ר' יוחנן משום ר"ש בן יהוצדק „אין כירה כו” [משא"כ בפ' דברים שם מביא: שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה] – ובפרט שזהו תוכן הסוג' בסוטה שם (קבורת יעקב במערת המכפלה וקנייתו מעשו), משא"כ ברה"ה –

כי [נוסף על הפשוט, דבר"ה מסיים „למאי נ"מ לפרושי אשר כריתי לי” משא"כ בסוטה שם אף שגם שם מפרש הכתוב בקברי אשר כריתי גו') – הר"י: (א) ע"ד הפשט אין לומר כבסוטה „אין כירה (בכ"מ בתורה) אלא לשון מכירה” מפני שכן בכרכי הים קורין למכירה כירה. (ב) אין לומר „אין כירה אלא כו” שהרי בכמה מקומות פירושו – חפירה (וכן בנדו"ד לפי הא"ו וראה לעיל הערה 8) (ג) כוונת רש"י כאן שהוא שינוי רשות (וזה אפשר לפרש (גם) בר"ה כשהלכתי לכרכי הים היו קורין למכירה כירה, כי פ' לשון מקח בכלל). משא"כ בסוטה שהוא בהמשך ל„פשיטותא מי זביני א"ל אין דכתיב בקברי אשר כריתי וא"ר יוחנן כו' אין כירה אלא לשון מכירה כו”, שמפרש שכירה דכתוב זה אינו אלא לשון מכירה***.

(* בר"ה אמר רבי. וצ"ל לשרש"י גירסא אחרת בגמרא. וכהובא בדק"מ שם.

(** ומה"ט דוחק לומר שהביא מר"ה שהוא בסדר מועד – לפני סוטה שבסדר נשים.

(*** ובפשוטו י"ל: מאמר ר"י משום ר"ש בן

[ומצד זה מכנה רש"י פירוש זה „מדרשו” – לפי שענין זה (שהקנין ד„כרכי הים” נקרא „כירה” ומורה על ענין חשוב – ועי”ז רצה יוסף לשכנע את פרעה בהכרח הענין ד„שמה תקברני”) אינו מוכרח על פי פשוטו של מקרא⁴⁷].

ז. אמנם, פירוש זה קשה מצד תוכן הדיבור ד„אשר כריתי לי”, דסוף-סוף הרי ענין זה – שיעקב עשה קנין באופן ד„כירה” – עדיין אינו מבטא את גודל השתדלותו של יעקב להשיג את הקבר, וממילא גם לא את החשיבות הגדולה בו, שכן הדרך לקנות בקנין חשוב כל דבר שיש בו חשיבות כלשהי⁴⁷.

ולכן מוסיף רש"י „ועוד מדרשו לשון כרי כו' שנטל יעקב כל כסף וזהב שהביא מבית לבן כו'” – היינו, שמה שהכתוב מכנה קנין זה בלשון „כרית” אינו (רק) להורות על קנין חזק, כנ"ל, אלא שבזה מרמזת התורה, שמסר יעקב עבור הקבר „כל כסף וזהב שהביא כו'”, דבר המורה עד כמה ה' הדבר חביב ויקר בעיניו, ואזי אפילו פרעה יסכים⁴⁸

דהאבות שהיו תמורת סכומים גדולים ביותר, ודאי יודע הדבר לפרעה ויבין שגם קני' זו היתה באופן כזה.

(ב) מדוע נקט הכתוב לשון „כירה”, שפירושה רק חילוף ושינוי רשות, ולכן הוצרך להוסיף תיבת „(כריתי) לי” – בשעה שאפשר ה' לומר זאת בלשון ברורה „קניתי”, וכיו"ב (ללא צורך להוסיף תיבת „לי”)⁴⁵?

ולכן לא הביא רש"י רק כללות הפירוש, שמכירה נקראת כירה, אלא גם מה ש„בכרכי הים היו קורין למכירה כירה”: כרכים הם ערי מסחר גדולות, והמקח וממכר והקנינים מתקיימים בהן באופן המתאים לעסקאות גדולות הנעשות בכרך.

וזהו פירוש „אשר כריתי לי” (ולא בלשון הרגילה „אשר קניתי” וכיו"ב): בזאת ביקש יוסף להביע את גודל חשיבות הקבר בעיני יעקב, אשר השתדל שהקנין יהי באופן ד„כרית” – קנין חזק, כמו ב„כרכי הים”⁴⁶.

(45) להעיר מהרא"ב בב"ר שם לפי „אשר הכרתי עלי” – „בקברי אשר לקחתי לי אין כתיב כאן כו'”.

(46) עפ"ז יש להוסיף ביאור בזה שהביא רש"י „אר"ע כשהלכתי כו'” דר"ה ולא דסוטה – כי תוכן הסוגיא דר"ה הוא בפי' תיבות ששמע ב„כרכי הים” וכו'. משא"כ בסוטה, שהמאמר „אין כירה כו' שכן בכרכי הים כו'” הובא רק כראי' שכירה הוא לשון מכירה* (ובפרט, שבחולין שם לי"תא במאמר דר"י „שכן בכרכי הים כו'”).

(* ועוד: עי"ז פרש"י סוטה שם „כשמכרת הבכורה”, הרי בפשוטות ה' המכירה דבכורה בשביל נידד עתשים כו' (ראה רד"ק שם בסופו) להפ"ז „אשר כריתי לי” הוא ענין קנין „מפני שקנה חלק עשו בנידד עתשים”). ופשיטא שאי"ז קנין חשוב כו'.

(47) משא"כ בפי' דברים שם אין זה כוונתו ולכן לא כתב עי"ז „מדרשו” (נוסף על הפשוט שאין פי' אחר שם. וראה לעיל הערה 44), וצ"ע מדוע כ' שם (ובהושע) „כרכי הים”.

(47*) ועי"ז „חלקת השדה אשר נטה שם אהלו” (וישלח לג, יט).

(48) ראה גם משכיל לדוד כאן. ועפ"ז יומתק מה שכתב רש"י „שהביא מבית לבן” (נוסף על הפשוט שהי' ריבוי גדול) להורות על חשיבות מערת המכפלה שבא"י בעיני יעקב, שכל כסף שהביא וחזר? נתן בשביל זה, כפרש"י ויגש מו, ו (ובזה גם דא"ג) התנצלות כלפי פרעה שלא יחשוב שמה שצוה לקבורו בא"י הוא מפני שלילת מצרים, אלא הוא מצד מעלת א"י לגבי חו"ל בכלל).

אשר „שמה תקברני“⁴⁹.

יכרה אישׁ, דפירוש זה הוא „פשוטו“ – הן בלשון הכתוב (שזהו הפירוש הפשוט ד„כרית“); והן בתוכן הכתוב – בהיותו מורה על גודל היוקר והחביבות של הקבר בעיני יעקב, שהשתדל כ”כ בזה, עד שחפרו בעצמו⁵¹ – ל, לשם מטרה זו.

אמנם פירוש זה הוא רק ענין של „מדרשו“, ויתירה מזו – אפילו אינו „מתיישב על הלשון“ (ע”ד הפירוש „כמו אשר קנית“), שכן הפירוש ש„כרית“ הוא „לשון כרי“ הוא ענין של דרש לגמרי⁵⁰.

וכיון שהפירושים „כמו אשר קנית“ .. לשון כרי“ הם ב„מדרשו“ – על כן הפירוש הראשון והעיקרי הוא „כמו כי

(משיחת ש”פ ויחי תשל”ב)

(51) ואולי י”ל שלכן בת”א כתב „דאתקנית לי“ ובתיב”ע „דחפירת לי“ – אף שבכלל ת”א קרוב יותר לפירוש התיבות משא”כ תיב”ע שמפרש תוכן הכתובים וגם ע”פ דרו”ל – כי חפרתי אינו מתיישב על הלשון כ”כ (תיבת „לי“) ולכן ת”א „דאתקנית לי“, ותיב”ע מפרש ההדגשה בתוכן דברי יוסף „אשר כריתי לי“ ולכן מתרגם „דחפירת לי“ שעפ”ז מובן גודל חשיבות הקבר אצל יעקב (משא”כ „דאתקנית לי“ שאינו מורה על חשיבות מיוחדת). ולהעיר שבתולדות ומשפטים שם (לרוב הגי’) בתיב”ע „וחפסו“ „יחפסו“ וראה פי’ יונתן בהנ”ל.

(49) לפי כהנ”ל אולי י”ל שפי’ רש”י בפסוק לאח”ז (נ, ו) כאשר השביעך, „ואם לא בשביל השבועה לא הייתי מניחך“, כוונתו (גם) שפרעה לא קיבל ההסברה ד„אשר כריתי לי“.

(50) וזה שבפרש”י ויגש שם לא כתב ע”ז ומדרשו, כי שם אינו בא לפרש הכתוב „אשר כריתי לי“ אלא להביא רא”י שמה שרכש בפרדן ארם נתן הכל לעשו. וכמדובר כמ”פ – מפרש רש”י לפעמים פסוק רק ע”פ פי’ אחד שפירש בכתוב אחר.

